

MILORAD STANOJEVIĆ: JUGOSZLÁVIA
ÉS A FEJLŐDŐ ORSZÁGOK

A fejlődő országokban ma mind időszerűbbé válik a gazdasági fejlődés problematikája*, mivel nagyszámú ország kedvezőbb és igazságosabb gazdálkodási és árucseré-forgalmi feltételeket keresve szervezeten lép fel a nemzetközi gazdasági és politikai színtéren. Tekintettel arra, hogy ezek az országok az el nem kötelezettek mozgalmában — melyben hazánknak kiemelkedő szerepe van — is aktívan részt vesznek, érthető érdeklődésünk a fejlődő országok gazdasági és egyéb körülményei iránt. Ezt az érdeklődést támasztja alá az a tény is, hogy Jugoszlávia is a fejlődő országok közé tartozik.

Dr. Milorad Stanojević könyve egyike az első tanulmányféle publikációnak, amely teljességgel és megfelelő érvek felsorakoztatásával mutat rá a fejlődő országok gazdasági és politikai sokoldalú kapcsolataira. Stanojević közben igyekszik meghatározni Jugoszláviának mint fejlődő országnak és mint a vezető el nem kötelezett országok egyikének helyét és szerepét a mai világban. A könyv írásakor a szerző olyan kérdéseket boncolgatott, amelyekkel rámutat hazánk élelmiszer-termelésének lehetőségeire és a külkereskedelmi kapcsolatok bővítésére a többi fejlődő országgal. A választás nem véletlen. Az elegendő mennyiségű élelmiszer-termelés ma az időszerű kérdések közé tartozik, hisz hatalmas különbségek vannak a fejlett és fejletlen országok között.

A könyv első részében a szerző a nemzetközi munkamegosztásról és piacról alkotott felfogást és e felfogás evolúcióját dolgozza fel. Rámutat, hogy a klasszikus politikai gazdaságtan nem dolgozta fel átfogóan és teljes egészében a nemzetközi piac és munkamegosztás kérdéseit. Ettől eltekintve a szerző mégis Adam Smith, valamint David Ricardo szemléletéből indul ki, a továbbiakban nagy teret szentelve Marx, Engels és Lenin nézetének, hogy a végén szemléltesse a nemzetközi piacról és a modern munkamegosztásról alkotott legújabb álláspontjainkat. Külön figyel-

* Dr. Milorad Stanojević: Jugoslavija i zemlje u razvoju, Privredni pregled, Belgrad, 1978., 334. oldal.

met szentel az el nem kötelezett politika szerepének és fejlődésének, abból a feltevésből indulva ki, hogy az el nem kötelezett politika képezi az új történelmi lehetőséget a nemzetközi gazdasági és politikai viszonyok demokratizálásában és humanizálásában.

A könyv második részében a szerző a világ fejlettségi szintjét és alapvető jellemzőit elemzi. Ahhoz, hogy sikeresen szemléltesse és felmérje a világ egyes országainak fejlettségi szintjét, Stanojević öt fejlettségi fokot határoz meg, és minden országot a megfelelő csoportba sorol. A fejlettség fokának meghatározásában alapvető mérce a lakosonkénti társadalmi termék. Hozzá kell tenni azonban, hogy Stanojević, az egy lakosra jutó társadalmi termék mellett felhasznált más paramétereket is, mint például a lakosság természetes szaporulata, az egy négyzetkilométerre eső lakosok száma, az ország területe, valamint az ország népessége kétezerben stb. Mindez lehetővé tette számára, hogy felmérje a fejlődés lényegét, irányát és csoportosítsa a vizsgált országokat. Osztályozása szerint a világ országai fejlettségi szintjüket tekintve a következő csoportokba oszthatók: Első csoport: az ipari fejlődés előtti stádiumban levő államok. Ezekben az országokban a társadalmi termék értéke nem éri el a lakosonkénti 100 dollárt (átlag 78 dollár). A világ lakosságának 19,3 százaléka él ilyen országban. Második csoport: az ipari fejlődés kezdetleges stádiumában levő országok. Ezekben a társadalmi termék értéke 100 és 500 dollár között ingadozik, a lakosonkénti átlag 254 dollár. Ez a csoport a világ lakosságának 46,8 százalékát öleli fel. A harmadik csoportba az iparilag közepesen fejlett államok tartoznak. Itt a társadalmi termék 500—1200 dollár, az átlagos társadalmi termék a csoporton belül 823 dollár. A világ lakosságának 6,8 százaléka sorolható ide. A negyedik csoportot az iparilag fejlett országok képezik, ahol a társadalmi termék lakosonként 1200—2500 dollár, a társadalmi termék átlaga 1863 dollár, és a világ lakosságának 16 százaléka tartozik ebbe a csoportba. Végül az ötödik csoportba tartoznak az iparilag legfejlettebb országok, lakosonként 2500 dolláron felüli társadalmi termékkel. Ezekben az országokban az átlagos társadalmi termék 3418 dollár. Itt él a világ lakosságának 11,1 százaléka. (A felsorolt adatok az 1970. évre vonatkoznak, amikor 949 dollár volt a lakosonkénti társadalmi termék átlagértéke a világon.)

A szerző egyik értékes megállapítása, hogy a fejlett és fejletlen országok közötti különbségek egyre mélyülnek. Így például a fejlődőek közé sorolható 127 ország 2,9 milliárd lakossal (a világ lakosságának 72,8 százaléka) a társadalmi terméknek mindössze 25,6 százalékát adja, átlagosan 295 dollárt. A fejlett és fejletlen országok közötti arány 1:9. Ugyanakkor a fejletlen országok is rendkívül heterogén csoportot alkotnak. A csoport első és utolsó tagja között az arány 1:9,5.

A fejezeten belül a szerző Jugoszlávia helyét is meghatározza. 1970-ben hazánk a lakosonként 1091 dolláros társadalmi termékkel a közepesen fejlett országok között az élen állt. A világ társadalmi termelése

sében hazánk 0,7 százalékkal vesz részt, a világ össz lakosságának számát tekintve pedig 0,6 százalékos volt a részaránya.

A könyv harmadik fejezete Jugoszlávia mezőgazdasági termelésének helyzetét taglalja, a nemzetközi munkamegosztás szempontjából vizsgálva, mégpedig azzal a céllal, hogy meghatározza tényleges lehetőségeinket és a fejletlen országokkal való együttműködés távlatait. A szerző elegendő teret szentel a mezőgazdaság helyének és szerepének a fejlett és a fejlődő országokban, a mezőgazdasági termékek kivitelének és természetesen Jugoszlávia ezzel kapcsolatos lehetőségeinek. A világ élelmiszerkivitelének mindössze 0,4 százalékát adja a hazai mezőgazdaság, ugyanakkor a behozatalban 0,98 százalékkal szerepel. A szerző megkülönböztetett figyelmet szentel a kivitel és behozatal területi irányítottságára is.

A könyv negyedik része foglalja össze Jugoszlávia élelmezési és élelmiszer-termelési helyét és szerepét. Ezt a részt Stanojević a világ élelmiszer-ellátásának feltérképezésével kezdi, melynek során kitűnő érzékkel mutat rá az egyes világrészek sajátos helyzetére. Alapvető problémákat vet fel, mint pl. az élelmiszer-előállítási dinamika, az egyes területeken jelentkező többlet vagy hiány, hazánk lehetőségei és a kilátások 2000-ig. A pontosság és áttekinthetőség és egybevetés végett a szerző a kalóriaértékeket ún. iniciális kalóriákká változtatja.

Az ipari fejlődést megelőző stádiumban és az ipari fejlődés kezdetleges stádiumában lévő országok a világ összkalóriamennyiségének 46,8 százalékával rendelkeznek, habár, mint ismeretes, ők alkotják a világ lakosságának 65,3 százalékát. A fejezet utolsó része Jugoszlávia élelmiszer-termelésének lehetőségeivel és hazánknek a nemzetközi gazdasági viszonyok megváltoztatásáért vívott harcával foglalkozik.

Az ötödik és egyben befejező szakasz a fejlődő országokkal való együttműködés lehetőségeit, formáit és irányát kutatja. A világpiac jelenlegi feltételeinek elemzése után, valamint a fejlődő országok közötti viszony elemzését követően a szerző a fejlődő országokkal való viszony három alapvető formája mellett dönt. Az együttműködés első és legjelentősebb formája magába foglalja a technológia átadását, mérnöki tanácsadás útján valamint tudományos, technológiai és termelési eredményeink összehangolását a fejlődő országok piacának szükségleteivel.

Az együttműködés másik formája a kereskedelmi árucserre fejlesztése ipari és mezőgazdasági kooperáció révén. A harmadik lehetőség, hogy hazánk a fejlődő országok szükségleteire termel bizonyos mezőgazdasági termékeket, kétoldalú szerződés alapján. Részletes elemzés útján a szerző arra a megállapításra jut, hogy az első forma a legmegfelelőbb út a fejlődő országokkal való együttműködés további bővítésére.

A könyv külön értéke a szerző által végzett rövid és tömör összegezés, amely tulajdonképpen a tanulmány rövidített változata. Figyelemre méltó azonban a felhasznált szakirodalom is, mivel a szerző valamennyi világviszonylatban is jelentős szervezet és intézmény ide vonatkozó adatait közli.

Fordította *Hornok Ferenc*